

Achterlating en huwelijksdwang: juridische mogelijkheden

FJR 2020/47

Het aantal meldingen van huwelijksdwang en achterlating van minderjarigen neemt toe de laatste jaren. Hoe kan de Nederlands overheid minderjarigen hier tegen beschermen? De Nederlandse wet- en regelgeving biedt aanknopingspunten om slachtoffers van huwelijksdwang en achterlating te helpen. Ook als de minderjarigen in het buitenland verblijven. Deze bijdrage gaat in op de juridische mogelijkheden.

1. Inleiding

De minderjarige Abdirizak gaat onder het mom van vakantie met zijn ouders naar Somalië. Daar wordt hij achtergelaten in een heropvoedingskamp, onder erbarmelijke omstandigheden. Zijn ouders willen hem heropvoeden, omdat hij in Nederland crimineel gedrag vertoont. Shania, 15 jaar, gaat met haar ouders op bezoek bij haar zieke oma in Irak en wordt door haar ouders tegen haar wens in uitgehuwelijkt. De ouders keren terug naar Nederland en Shania blijft in Irak achter. Ze wordt dagelijks mishandeld door haar echtgenoot en kan niet van hem scheiden. Ze leeft in huwelijkse gevangenschap.² De minderjarige Astur wordt met haar broer in Ethiopië achtergelaten en uitgehuwelijkt. Op haar 14e bevalt ze van haar dochtertje. Vader is in Nederland opnieuw getrouwd en wil niets meer met de kinderen van zijn eerste huwelijk te maken hebben. Deze beschrijvingen zijn voorbeelden van achterlating en/of uithuwelijking die de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) tegenkomt in de praktijk. Het komt helaas veel voor bij jongens en meisjes met een migratieachtergrond. In deze bijdrage bespreek ik wat de juridische mogelijkheden zijn om deze minderjarigen te beschermen tegen achterlating en huwelijksdwang. Ik zal me beperken tot minderjarigen, omdat de RvdK als overheidsorgaan opkomt voor de rechtspraak bij ontwikkelingsbedreiging van het kind. Uit de literatuur en praktijk is bovendien gebleken dat in de meeste situaties van achterlating sprake is van jongeren met name in de leeftijd 14-18 jaar die door hun ouders worden achtergelaten.³

1 Mr. M.D. (Rieke) Gremmen is jurist bij de Raad voor de Kinderbescherming en rechter-plaatsvervanger bij de rechtbank Zeeland-West-Brabant.

2 Bij huwelijkse gevangenschap wil iemand scheiden, maar de echtgenoot of religieuze autoriteiten verlenen geen medewerking aan ontbinding van dat huwelijk: <https://www.huwelijkswangenachterlating.nl/wat-is-huwelijkse-gevangenschap>. Er ligt een wetsvoorstel om huwelijkse gevangenschap tegen te gaan: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/23/tk-voorstel-van-wet-inzake-tegengaan-huwelijkse-gevangenschap-en-enige-andere-onderwerpen>. Huwelijkse gevangenschap zal verder buiten beschouwing worden gelaten in dit artikel.

3 Kennisplatform Integratie & Samenleving 2019, p. 3 en 6: <https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/achterlating-van-jongeren-migratieachtergrond-buitenland.pdf> en L.B. Esser, J.M. ten Voorde en N.M.J. van Nieuwenhuizen, 'De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief', 5 juni 2020, p. 65-66.

Allereerst zal ik ingaan op de begrippen 'achterlating' en 'huwelijksdwang' en de schadelijke en traumatische gevolgen die deze voor een kind kunnen hebben. Vervolgens licht ik de mogelijkheden in het internationale recht, het strafrecht en het civiel recht toe. De RvdK kan voor deze kinderen opkomen door een kinderbeschermingsmaatregel te verzoeken, zodat de minderjarige naar Nederland gerepatriëerd kan worden. Dit betreft civiel (jeugd)recht waarbij toepassing van het internationaal privaatrecht noodzakelijk is, omdat de minderjarige na achterlating en/of huwelijksdwang in het buitenland verblijft. Ten slotte zal ik ingaan op het actieplan Schadelijke praktijken van het Ministerie van VWS en JenV (Rechtsbescherming) om onder andere achterlating en huwelijksdwang aan te pakken.

2. Wat is achterlating en huwelijksdwang?

Op internationaal noch nationaal niveau bestaat een gezaghebbende definitie van achterlating. Het Landelijk Knoop punt Huwelijksdwang en Achterlating (LKHA) definieert achterlating als volgt: een kind of een getrouwde vrouw (met of zonder kinderen) met de Nederlandse nationaliteit of een geldige verblijfsvergunning wordt door ouders, echtgenoot of andere familie tegen zijn (haar) zin in het buitenland, in de meeste gevallen het land van herkomst (van de ouders), achtergelaten bij familie, een potentiële huwelijkspartner of een kostschool. Hierbij kan worden gedacht aan landen in Noord-, West-, en Oost-Afrika, Zuidoost-Azië en het Midden-Oosten. Omdat hun paspoort is meegenomen en ze niet over geld beschikken, zijn zij niet in staat terug te keren naar Nederland. Achterlating kenmerkt zich door:⁴

- verblijf in het buitenland in een sterk afhankelijke en geïsoleerde positie;
- een onvrijwillige breuk met de sociale omgeving in Nederland;
- een geïsoleerde positie, weinig sociale contacten en beperkte bewegingsvrijheid;
- psychische druk en/of (dreiging met) geweld door ouders, een huwelijkspartner en/of familieleden.

In 2019 heeft het Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) samen met het LKHA een verkennend onderzoek verricht naar achterlating van minderjarigen.⁵ Uit dit onderzoek blijkt dat het aantal meldingen van Nederlandse kinderen die door hun ouders in het buitenland zijn achtergelaten in 2018 opnieuw is gestegen. Per jaar worden er naar schatting tussen de 150 en 800 jongens en meisjes met een migratieachtergrond door hun ouders achtergelaten in het

4 Bron: <https://www.huwelijkswangenachterlating.nl/wat-is-achterlating>; <https://www.kinderbescherming.nl/themas/achterlating>.

5 Bron: Kennisplatform Integratie & Samenleving, achterlating van jongeren in het buitenland, 2019, <https://www.kis.nl/publicatie/achterlating-van-jongeren-het-buitenland-handvatten-voor-professionals>.

buitenland. In 2018 heeft het LKHA 39 meldingen gekregen van achterlating in het buitenland, 11 van deze meldingen hadden betrekking op minderjarigen, 17 op een (jong)volwassene en 11 meldingen betroffen een ouder met minderjarige kinderen.⁶ In 2019 is er 49 keer melding gedaan van achterlating in het buitenland bij het LKHA, 16 van deze meldingen hadden betrekking op een minderjarige, 23 op een (jong)volwassene en 10 meldingen betroffen een ouder met minderjarige kinderen.⁷

Ouders met een migratieachtergrond zien achterlating vaak als een heropvoedingsstrategie, die zij inzetten als hun kind – in hun ogen – dreigt te ontsporen in de Nederlandse samenleving in verband met gedragsproblematiek en/of crimineel gedrag. Ze zijn ervan overtuigd dat achterlating de beste oplossing is. Regelmatig is er dan nog familie in het land van herkomst die zorg draagt voor de heropvoeding. Naast heropvoedingsstrategie kiezen ouders voor achterlating, bijvoorbeeld omdat ze vinden dat hun kind te verwesterd is, uit zorg over slechte schoolprestaties en uit angst dat de eer van de familie geschonden kan worden. In geval van eerschending kan achterlating ook een straf zijn, waarmee de ouders de eer hopen te herstellen. Een ander motief kan zijn dat een ouder niets meer met zijn/haar kinderen uit het eerste huwelijk te maken wil hebben, zoals in het voorbeeld van Astur. Soms gaat achterlating ook gepaard met vrouwelijke genitale verminking⁸ of een gedwongen huwelijk.

Van een gedwongen huwelijk oftewel huwelijksdwang is sprake als één of beide partners onder grote druk worden gezet om te trouwen. Het treft vooral meisjes en vrouwen, maar ook wel jonge mannen. De druk komt van ouders, familie of breder vanuit de etnische gemeenschap. Voor de buitenwereld is het meestal niet zichtbaar. Slachtoffers ondergaan lijdzaam alle formaliteiten die bij een huwelijksvoltrekking horen. Ze verzetten zich niet uit angst voor de gevolgen als verstoting door de familie en/of gemeenschap en eergerelateerd geweld of leggen zich bij het huwelijk neer uit loyaliteit aan de ouders. Huwelijksdwang kenmerkt zich doordat:⁹

- er geen sprake is van vrije partnerkeuze;
- er geen sprake is van een vrije keuze van de huwelijksleeftijd;
- het slachtoffer in een afhankelijke positie (financieel, sociaal en/of juridisch) verkeert.

In 2018 heeft het LKHA tien meldingen ontvangen van huwelijksdwang in het buitenland, vier van deze meldingen

hadden betrekking op een minderjarige.¹⁰ In 2019 heeft het LKHA vijf meldingen gekregen van huwelijksdwang in het buitenland, twee van deze meldingen betroffen een minderjarige en drie meldingen een (jong)volwassene.¹¹

3. Schadelijke gevolgen voor kinderen

Ouders zijn zich vaak niet bewust van de ernstige traumatische gevolgen die achterlating en huwelijksdwang voor een kind kunnen hebben. Huwelijksdwang en achterlating kunnen worden gezien als een vorm van kindermishandeling en huiselijk geweld. Het gaat immers gepaard met sociale en psychische druk en/of fysiek geweld. De minderjarige komt in een erbarmelijke situatie terecht in een land dat hij/zij niet (goed) kent, waar hij/zij de taal niet spreekt en waar de cultuur en de leefomstandigheden anders zijn. Soms ontbreekt het zelfs aan basale zorg en veiligheid en staat hij/zij er alleen voor. Er zijn ernstige zorgen over de emotionele belasting, omdat de minderjarige is opgegroeid in Nederland waar hij/zij geworteld is en de schoolopleiding is gestopt. De gehechtheidsrelaties die de minderjarige onderhield met familie en vrienden zijn abrupt onderbroken. Dit vormt een ernstige bedreiging voor zijn/haar ontwikkeling. Dit wordt nog meer gevoeld nu de minderjarige is voorgelogen door zijn/haar ouders en onder valse voorwendselen naar het land is toegebracht.

4. Juridisch kader

Op dit moment is er een aantal juridische mogelijkheden om deze minderjarigen te beschermen tegen achterlating en huwelijksdwang te vinden in internationale verdragen, en in het straf- en jeugdrecht.

4.1 Internationale verdragen

Ten eerste zijn er de internationale verdragen die Nederland heeft ondertekend en geratificeerd om huwelijksdwang en achterlating tegen te gaan. Een daarvan is het Verdrag van Istanbul (van de Raad van Europa) inzake het voorkomen en bestrijden en strafbaar stellen van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.¹² Huwelijksdwang valt hieronder. Dit Verdrag heeft Nederland op 15 november 2015 geratificeerd en op 1 maart 2016 trad het voor Nederland in werking. Van belang zijn de artikelen 18 tot en met 28. De overheid moet wetgevende of andere maatregelen treffen die nodig zijn ter bescherming van alle slachtoffers tegen verdere daden van geweld. Slachtoffers moeten medische, psychologische en juridische hulp en opvang krijgen. Daarnaast bepaalt de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens¹³ en het

6 <https://www.kis.nl/artikel/we-zetten-veel-te-weinig-vraagtekens-bij-eele-gele-stoel-de-klas>;

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20182019-2820.html>.

7 Bron: LKHA.

8 Vrouwelijke genitale verminking (VGV), ook wel bekend als meisjes- of vrouwenbesnijdenis, is een ingreep aan de uitwendige vrouwelijke geslachtsorganen zonder medische noodzaak;

<https://www.huiselijkgeweld.nl/vormen/vrouwelijke-genitale-verminking>. Dit onderwerp zal in dit artikel buiten beschouwing worden gelaten.

9 <https://www.huwelijksdwangenachterlating.nl/wat-is-huwelijksdwang-1>.

10 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20182019-2820.html>.

11 Bron: LKHA.

12 Verdrag van 15 mei 2011, *Trb.* 2012, 233:

<https://wetten.overheid.nl/BWBV0006074/2016-03-01>.

13 Artikel 16, tweede lid;

<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>.

Verdrag van huwelijkstoestemming¹⁴ de vrijheid om zelf een huwelijk aan te gaan en een partner te kiezen. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)¹⁵ stelt dat ieder kind het recht heeft op bescherming tegen alle vormen van geestelijke en lichamelijke mishandeling en verwaarlozing.¹⁶ Ten slotte verplicht het Verdrag inzake de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning, de tenuitvoerlegging en de samenwerking op het gebied van ouderlijke verantwoordelijkheid en maatregelen ter bescherming van kinderen, oftewel het Haags Kinderbeschermingsverdrag 1996 (HKBV 1996), de overheid kinderen te beschermen, ook als ze niet in Nederland verblijven.¹⁷

4.2 Strafrecht

Achterlating is niet als zelfstandig misdrijf strafbaar gesteld in het Wetboek van Strafrecht (Sr). Wel biedt dit Wetboek verschillende aanknopingspunten om achterlating strafrechtelijk aan te pakken op grond van generiek geformuleerde strafbepalingen. Ouders met gezag hebben het recht om over allerlei zaken voor hun minderjarige kind te beslissen, zoals waar het naar school gaat. Ze geven zelf vaak aan dat zij de ouders zijn en zeggenschap hebben over waar het kind verblijft. Echter, bij achterlating brengen ouders hun kind in een langdurige situatie waar onvoldoende is voorzien in basisbehoeften, waaronder voeding, onderdak, recht tot onderwijs. Zoals eerder aangegeven, ontstaat er een ernstige ontwikkelingsbedreiging en het kan leiden tot (ernstige) psychische en/of fysieke klachten. Dit is een vorm van verwaarlozing en kindermishandeling (artikel 300 Sr). Minderjarigen hebben het recht om hiertegen beschermd te worden.

Daarnaast kan het als strafbaar feit worden gezien als er ook dwang bij komt kijken. Dwang is een misdrijf (artikel 284 Sr). Daarvan is sprake als iemand door geweld of enige andere feitelijkheid of door bedreiging met geweld of enige andere feitelijkheid wederrechtelijk wordt gedwongen iets te doen, niet te doen of te dulden. Bij feitelijkheden kan het tevens gaan om vormen van psychische druk. ‘Wederrechtelijk’ duidt op tegen de wil in de minderjarige in het land van herkomst achterlaten. Afhankelijk van de omstandigheden van het geval kan ook sprake zijn van het misdrijf

‘bedreiging’ (artikel 285 Sr), bijvoorbeeld omdat de achtergelaten minderjarige door bedreiging onder druk is gesteld. Voorts kunnen aanknopingspunten voor strafrechtelijk optreden gevonden worden in de strafbare feiten ‘diefstal’ of verduistering van identiteits- en verblijfsdocumenten’ (artikelen 310 en 321 Sr) en ‘wederrechtelijke vrijheidsberoving’ (artikel 282 Sr).¹⁸

Het leidt echter bijna nooit tot een strafvervolging, omdat deze strafbare feiten meestal buiten Nederland worden gepleegd. Deze feiten kunnen alleen in Nederland worden vervolgd als het feit door een Nederlander is gepleegd en het feit ook in het land waar het werd begaan, strafbaar is gesteld (artikel 5, eerste lid, onder 2° Sr). Dit is in de betreffende landen waar de minderjarige wordt achtergelaten zelden het geval. In Nederland worden vaak voorbereidingshandelingen die tot achterlating leiden, getroffen. Deze voorbereidingshandelingen zijn ook strafbaar; het opzettelijk lokken van een persoon buiten Nederland met het oogmerk om diegene te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden is strafbaar gesteld in artikel 285c Sr.¹⁹

Daarnaast vormt de bewijslast voor achterlating een beletsel voor strafvervolging, omdat het lastig is de feiten boven tafel te krijgen. Ouders en het kind dat is achtergelaten vertellen vaak tegenstrijdige verhalen. Er is geen bewijsmateriaal en getuigen ontbreken. Tot op heden is er nog nooit iemand voor achterlating vervolgd. Het Gerechtshof Den Haag heeft op 31 mei 2017 in twee arresten²⁰ geoordeeld dat psychologisch geweld, waar kleinering, vernedering en opsluiting toe gerekend werden, geldt als mishandeling in de zin van artikel 300 Sr. Het Hof oordeelt dat niet iedere kleinerende of denigrerende handeling of opmerking als mishandeling in de zin van artikel 300 Sr kan worden aangemerkt. Het komt aan op de omstandigheden van het geval, waaronder de aard van de gedraging en de omstandigheden waaronder deze is verricht of gemaakt. Omdat achterlating ook gezien kan worden als psychisch geweld en kindermishandeling, zou deze lijn doorgetrokken kunnen worden.

De vraag is of strafbaarstelling de beste oplossing is om het aantal slachtoffers omlaag te brengen. Kinderen zullen in verband met hun loyaliteit niet snel melden of aangifte doen als ze weten dat hun ouders vervolgd kunnen worden. Daarnaast kan dit het herstel van ouder-kindrelatie belemmeren. Strafrecht kan echter ook een middel zijn om druk op de ouder uit te oefenen om aan de terugkeer van de achtergelatene minderjarige mee te werken. Dit blijkt uit de praktijk

14 Verdrag inzake de huwelijkstoestemming, de minimumleeftijd waarop een huwelijk mag worden aangegaan en de registratie van huwelijken, New York, 10 december 1962. Zie bijvoorbeeld artikel 1: de minimumleeftijd waarop een huwelijk mag worden aangegaan en de registratie van huwelijken: <https://wetten.overheid.nl/BWV0004321/1965-09-30>. Dit verdrag is een in Nederland geldend mensenrechtenverdrag, zoals ook het Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (artikel 23, derde lid), het Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (artikel 10, eerste lid) en het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (artikel 16, eerste lid, onder b).

15 <https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18>.

16 Zie ook <https://www.kinderbescherming.nl/actueel/nieuws/2019/11/20/internationale-dag-van-de-rechten-van-het-kind,-en-zie-voor-uitgebreide-beschrijving-van-bepalingen-uit-het-IVRK-die-op-achterlating-van-toepassing-kunnen-zijn>: L.B. Esser, J.M. ten Voorde en N.M.J. van Nieuwenhuizen, ‘De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief’, 5 juni 2020, p. 72-76.

17 <https://wetten.overheid.nl/BWBV0005433/2011-05-01>, door Nederland op 1 mei 2011 geratificeerd.

18 L.B. Esser, J.M. ten Voorde, N.M.J. van Nieuwenhuizen, ‘De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief’ 5 juni 2020, p. 91, daarin wordt artikel 255 Sr ook nog als mogelijk strafbepaling voor achterlating genoemd. Ouders die hun kinderen in een hulpeloze toestand brengen of laten zijn strafbaar.

19 L.B. Esser, J.M. ten Voorde, N.M.J. van Nieuwenhuizen maken bij de beschrijving van juridisch instrumenten onderscheid tussen de voorbereidingsfase van achterlating en moment van achterlating zelf. De RvdK heeft met name te maken met zaken waarin achterlating reeds heeft plaatsgevonden en ik zal daardoor niet dieper ingaan op de voorbereiding. Zie ‘De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief’ 5 juni 2020, p. 76.

20 Hof Den Haag 31 mei 2017, ECLI:NL:GHDHA:2017:1539 en ECLI:NL:GHDHA:2017:1540.

waarbij een ouder, nadat hij in verzekering was gesteld, op basis van artikel 248 Sr en 279 Sr uiteindelijk meewerkte aan terugkeer van de minderjarige.²¹ Toch blijkt dit ook veel risico op te leveren en kan het een averechts effect hebben. Indien ouders door de vervolging op de hoogte zijn dat de Nederlandse overheid is betrokken, kunnen zij ook van alles in het werk stellen waardoor de minderjarige niet meer te traceren is.

Er kan nog een beroep worden gedaan op de Leerplichtwet 1969. Alle kinderen van 5 tot 16 jaar hebben leerplicht (en kinderen die na hun 16e nog geen startkwalificatie hebben, moeten tot hun 18e onderwijs volgen). Ouders zijn strafbaar als ze hun kind in het buitenland achterlaten zonder ontheffing van de leerplicht aan te vragen (artikel 26 Leerplichtwet 1969).

Huwelijksdwang is conform artikel 284 Sr strafbaar.²² Dit geldt voor zowel burgerlijke als religieuze huwelijken. Ouders kunnen in Nederland vervolgd worden indien zij hun kind hebben gedwongen tot het aangaan van een huwelijk. Ook als huwelijksdwang in dat andere land niet strafbaar is. Sinds 2013 kan ook huwelijksdwang die in het buitenland wordt gepleegd in Nederland strafrechtelijk worden vervolgd. Er kan maximaal twee jaar gevangenisstraf worden opgelegd. Uithuwelijking hoeft niet altijd onder zware druk plaats te vinden. Als er sprake is van aandringen of motiveren dan is strafrechtelijk aanpakken niet mogelijk. Tot op heden is er ook niemand vervolgd wegens het afdwingen van een huwelijk. Reden hiervoor lijkt te zijn dat dwang moeilijk te bewijzen is. Dit lijkt vooral een probleem van de rechtspraak, maar vloeit op zichzelf niet voort uit wettelijke restricties.²³ Daarnaast zullen slachtoffers niet snel aangifte doen tegen hun ouders uit angst voor eengerelateerd geweld, het verbreken van de relatie, of uit loyaliteit.

4.3 *Civiel Recht*

In 2015 is de Wet Tegengaan Huwelijksdwang²⁴ in werking getreden. Het doel van deze wet is om huwelijksdwang verder te beteugelen en de erkenning²⁵ van in het buitenland gesloten huwelijken te beperken tot hetgeen in overeenstemming is met het in Nederland algemeen ervaren karakter van het huwelijk. Deze maatregel betreft de onderwerpen:²⁶

- huwelijken mogen niet onder invloed van dwang worden gesloten;
- beide partners dienen minimaal 18 jaar te zijn om in Nederland te kunnen trouwen. Is een huwelijk in het buitenland gesloten tussen minderjarige partners? Dan wordt het in Nederland pas erkend als beide partners minimaal 18 jaar zijn;
- polygame huwelijken worden niet erkend in Nederland indien ten minste één van de echtgenoten de Nederlandse nationaliteit bezat of in Nederland zijn of haar gewone verblijfplaats had ten tijde van de huwelijksluiting;
- huwelijken met een bloedverwant in de derde of vierde graad in de zijlinie zijn niet mogelijk.

Voor de aanpak van achterlating en huwelijksdwang bij minderjarigen is er in 2015 een convenant gesloten tussen de bij de aanpak van achterlating betrokken partijen, zoals het Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating (LKHA), de RvdK, de politie en het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ). Minderjarigen die zijn achtergelaten en (dreigen te worden) uitgehuwelijkt kunnen door de samenwerking van deze ketenpartners worden teruggehaald. In de meeste gevallen is daar een civielrechtelijke voorlopigevoogddijmaatregel (1:268 Burgerlijk Wetboek (BW)) voor nodig.²⁷

Indien een minderjarige met een Nederlandse nationaliteit of een geldende verblijfsvergunning is achtergelaten, kan deze of zijn familie, vrienden, of derden zich melden bij de Nederlandse ambassade of consulaat in dat land. De ambassade zal vervolgens melden bij het LKHA. Het slachtoffer en derden kunnen zich ook rechtstreeks melden bij het LKHA.²⁸ Het LKHA zal vervolgens BZ informeren en BZ de betreffende ambassade. BZ is verantwoordelijk voor de verlening van consulaire bijstand aan de slachtoffers van achterlating in het buitenland en zal worden ingeschakeld door het LKHA. Consulaire medewerkers in Den Haag en op de post/ambassades in het land waar de achtergelatene verblijft, zullen zich samen met het LKHA inzetten om terugkeer van het slachtoffer naar Nederland mogelijk te maken. Consulaire bijstand wordt in beginsel verleend aan iedereen die recht heeft op legaal verblijf in Nederland.

Omdat er sprake is van gezag, moeten ouders toestemming geven aan het terugreizen van hun kind. Maar ouders willen dit juist vaak niet en houden het paspoort achter. Het is ook in de meeste gevallen niet wenselijk om ouders te benaderen, omdat dat als gevolg kan hebben dat ouders er alles aan zullen doen om de minderjarige niet meer in contact te laten komen met de Nederlandse overheid. De telefoon van de minderjarige wordt dan afgenomen of de minderjarige wordt naar een andere plek gebracht en verdwijnt volledig

21 L.B. Esser, J.M. ten Voorde, N.M.J. van Nieuwenhuizen, 'De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief' 5 juni 2020, p. 87.

22 Dit behelst ook geen specifieke strafbaarstelling van huwelijksdwang, maar algemene strafbaarstelling van dwang. Ook het uitlokken van huwelijksdwang kan strafbaar zijn op grond van artikel 285c Sr.

23 L.B. Esser, J.M. ten Voorde en N.M.J. van Nieuwenhuizen, 'De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief', 5 juni 2020, p. 87.

24 Wet van 7 oktober 2015 tot wijziging van Boek 1 en Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek betreffende de huwelijksleeftijd, de huwelijksbeletsen, de nietigverklaring van een huwelijk en de erkenning van in het buitenland gesloten huwelijken (*Stb.* 2015, 354 en 373).

25 Artikel 10:31 BW bepaalt dat een buiten Nederland gesloten huwelijk in Nederland wordt erkend, indien het rechtsgeldig tot stand is gekomen volgens het recht van de Staat van huwelijksvoltrekking of dat volgens dat recht later rechtsgeldig wordt.

26 Artikel 10:32 BW.

27 Een voorlopige voogdij is nodig om een nieuw paspoort aan te vragen, maar ook om de terugreis van de minderjarige mogelijk te maken; in beginsel is het immers niet mogelijk om zonder toestemming van een van de gezagsdragers met een minderjarige te reizen.

28 Ook kan er via Veilig Thuis gemeld worden bij het LKHA, bijvoorbeeld door school. Er kan gebruikt gemaakt worden van de meldcode: <https://rijksoverheid.nl/onderwerpen/huiselijk-geweld/meldcode>.

uit het zicht. Indien die vrees bestaat, wordt de RvdK ingeschakeld.²⁹ De RvdK zal een (spoed)raadsonderzoek starten. De RvdK loopt er tegen aan dat het lastig is contact te leggen met de minderjarige. De minderjarige beschikt vaak over een telefoon, maar moet in het geheim appen. Bellen is in veel gevallen niet mogelijk in verband met angst dat ouders, familie in het land van herkomst en echtgenoot (bij huwelijksdwang) daar kennis van krijgen. De RvdK zal continu overleg plegen met het LKHA en BZ en soms het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld (LEC EGG) om tot een goed uitvoeringsplan te komen. De uitvoering is namelijk een uiterst complex proces en behoeft maatwerk om de minderjarige te repatriëren. Een minderjarige kan niet zomaar opgehaald worden en op het vliegveld gezet worden. Er zijn belemmeringen omdat de minderjarige soms naast de Nederlandse ook de nationaliteit van het andere land (bipatride status) bezit. Het land van herkomst, zoals bijvoorbeeld Irak, zal daardoor minder geneigd zijn tot medewerking aan repatriëring van de minderjarige, omdat de wet- en regelgeving van dat land van toepassing is. Een beschikking voorlopige voogdij van de Nederlandse rechter is dan weinig waard. Daarnaast kunnen er gevaren in het land bestaan, zoals oorlog. Denk bijvoorbeeld aan Somalië. De minderjarige moet eerst naar de ambassade te Nairobi (Kenia) reizen om vanuit daar naar Nederland te vliegen. Een verblijf in een safehouse totdat alles rond is, zoals het aanvragen van een vervangend reisdocument (laissez-passer), is soms noodzakelijk. BZ zal veel contact hebben met de ambassades, consulaat en ngo's³⁰ in het land van herkomst. Bij huwelijksdwang is de situatie vaak nog ingewikkelder, omdat een getrouwde vrouw in veel landen niet zomaar het land mag verlaten zonder echtgenoot. Zelfs kan de situatie al zijn ontstaan dat de minderjarige inmiddels zwanger is of een kind heeft gekregen. De minderjarige zal dan voor de moeilijke keuze komen te staan of ze zonder haar kind naar Nederland terugkeert of in de onhoudbare situatie blijft. Ook is het al voorgekomen dat de minderjarige niet meer wil meewerken aan repatriëring, bijvoorbeeld omdat hij of zij te veel gevaren ziet in het uitvoeringsplan. Voor repatriëring is medewerking van de minderjarige noodzakelijk.³¹

Indien het plan volledig rond is, zal de RvdK de kinderrechter verzoeken om schorsing van het gezag van ouders (voorlopige voogdijmaatregel).³² De Nederlandse rechter spreekt de voorlopige voogdij uit indien hij de gronden van artikel 1:268 BW aanwezig acht. Het ouderlijk gezag wordt geschorst, omdat er een ernstig vermoeden bestaat dat de

grond zoals bedoeld in artikel 1:266 eerste lid aanhef en onder a en/of b is vervuld en de maatregel noodzakelijk is om een acute en ernstige bedreiging voor de minderjarige weg te nemen. Op het moment dat de voorlopige voogdij wordt uitgesproken wordt het plan direct uitgevoerd. Dit heeft ermee te maken dat, in verband met gevaar voor de minderjarige, ouders in de meeste gevallen pas op het laatste moment geïnformeerd mogen worden, namelijk zodra zij het verzoekschrift en de beschikking voorlopige voogdij van de rechtbank ontvangen.³³

De gecertificeerde instelling (GI) zal bij deze maatregel als (voorlopig) voogd worden benoemd, zodat de minderjarige kan worden opgehaald door medewerkers van de ambassade of ngo en toestemming gegeven kan worden voor afgifte van een noodreisdocument aan de minderjarige.³⁴ De GI zal de minderjarige proberen op te halen op het vliegveld in het land van herkomst, indien dat niet te veel gevaar met zich meebrengt. Een goede voorbereiding met de GI is dan ook van belang. In Nederland wordt de minderjarige in een veilige opvang geplaatst.³⁵

De RvdK zal tijdens de gedurende drie maanden voorlopige voogdijmaatregel onderzoek doen naar de gezagsbeëindiging. Gezagsbeëindiging zal door de rechter worden uitgesproken indien er aan de gronden van artikel 1:266, eerste lid BW is voldaan, namelijk dat:

- a. een minderjarige zodanig opgroeit dat hij in zijn ontwikkeling ernstig wordt bedreigd en de ouder niet in staat is de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding, bedoeld in artikel 1:247, tweede lid BW, te dragen binnen een voor de persoon en de ontwikkeling van de minderjarige aanvaardbaar te achten termijn, of
- b. de ouder het gezag misbruikt.³⁶

29 Het LKHA kan ook zaken ter consultatie voorleggen aan de RvdK, en andersom kan de RvdK de expertise van het LKHA inroepen, indien tijdens een raadsonderzoek signalen van achterlating en/of huwelijksdwang worden waargenomen.

30 Een non-gouvernementele organisatie (ngo) is onafhankelijk van de overheid en richt zich zonder winsttoegemerk op het behartigen van maatschappelijke belangen, bijvoorbeeld ontwikkelingssamenwerking, natuur- en milieubescherming, gezondheid of mensenrechten.

31 Zie bijvoorbeeld het verhaal van Sara: <https://www.huwelijkswangenaachterlating.nl/blog-het-verhaal-van-sara>.

32 De RvdK heeft zeven keer een vovo (schorsing van het gezag) ingediend, welke zijn uitgesproken door de kinderrechter.

33 Conform artikel 800 derde lid Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) kan een beschikking tot voorlopige voogdij alleen dan aanstands worden gegeven, indien de behandeling niet kan worden afgewacht zonder onmiddellijk en ernstig gevaar voor de minderjarige. Ouders dienen binnen twee weken na datum beschikking gehoord te worden door de rechtbank.

34 Artikel 34 Paspootwet (Ppw); met een verzoek ondertoezichtstelling zou ook een vervangend reisdocument op grond van artikel 36 Ppw kunnen worden aangevraagd; echter er zijn nog meer gezagsbeslissingen nodig, zoals het reizen zelf en de plaatsing in Nederland. Daarnaast duren deze procedures te lang, omdat er eerst een ondertoezichtstelling verzocht zou moeten worden. Dit brengt ook te veel risico's met zich mee, omdat ouders op de hoogte worden gebracht voordat de minderjarige veilig terug is in Nederland. Zie ook L.B. Esser, J.M. ten Voorde en N.M.J. van Nieuwenhuizen, 'De aanpak van schadelijke praktijken: een juridisch perspectief', 5 juni 2020, p. 156. Zij stellen voor om artikel 39 Ppw zodanig aan te passen dat de rechter in een spoedprocedure kan beslissen dat een reisdocument aan een minderjarige wordt verstrekt.

35 Een veilige opvang is bijvoorbeeld Fier. Een landelijk expertise- en behandelcentrum op het terrein van geweld in afhankelijkheidsrelaties; www.fier.nl.

36 De RvdK heeft vier keer een gezagsbeëindiging verzocht en dit is drie keer uitgesproken (één zaak is aangehouden) op grond van artikel 1:266, eerste lid, sub a BW. De rechtbank heeft nimmer het verzoek toegewezen op misbruik van gezag. Eén keer is een voorlopige voogdijmaatregel, schorsing van het gezag, toegewezen op grond van artikel 1:268 BW in verband met misbruik van het gezag, zoals bedoeld in artikel 1:266, eerste lid, onder b BW.

De ouder heeft in veel gevallen misbruik van zijn gezag gemaakt door zijn kind achter te laten en/of uit te huwelijken. Vaak onder misleiding dat de kinderen op vakantie zouden gaan. Dit heeft extreme gevolgen voor de minderjarige, en de sociaal-emotionele en fysieke ontwikkeling wordt ernstig bedreigd. De ouder is daardoor niet in staat de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding binnen een voor de minderjarige aanvaardbaar te achten termijn te dragen. In 2019³⁷ wees de rechtbank Oost-Brabant het verzoek tot beëindiging van het gezag van de vader over zijn twee kinderen toe op grond van artikel 1:266, eerste lid, onder a BW, omdat vader de kinderen in 2015, nadat zij al vijf jaar in Nederland woonden en zij hier opgroeiden en naar school gingen, plotseling meegenomen had naar Somalië. Hij heeft de kinderen aangegeven dat ze op vakantie gingen en heeft hun vervolgens bij hun biologische moeder achtergelaten. Vader is daarna zelf, zonder de kinderen, teruggekeerd naar Nederland en heeft de kinderen laten uitschrijven uit de GBA. Tijdens hun verblijf in Somalië zijn de kinderen regelmatig geslagen, is de minderjarige A uitgehuwelijkt en heeft zij een zoontje gekregen, dat zij noodgedwongen in Somalië heeft moeten achterlaten. De rechtbank is met de RvdK van oordeel dat de sociaal-emotionele en fysieke ontwikkeling van de kinderen ernstig wordt bedreigd. Tijdens het verblijf in Somalië is sprake geweest van traumatische gebeurtenissen en ook het feit dat minderjarige A haar zoontje heeft moeten achterlaten is voor haar een traumatische ervaring. De kinderen hebben hulp in de vorm van therapie nodig om dit allemaal te verwerken. Daarnaast is sprake van fysieke klachten van de kinderen, waarvoor ook hulp nodig is. Van belang is verder dat vader niet inziet wat de achterlating van de kinderen en de gebeurtenissen in Somalië voor invloed en gevolgen voor de kinderen hebben gehad. Vader is niet betrokken bij de kinderen en wil ook niet meer betrokken worden. Hij wil zelfs geen informatie ontvangen van de voogd. Dit wordt nog eens onderstreept door het feit dat vader tijdens de mondelinge behandeling niet aanwezig was en aan de voogd heeft laten weten dat hij niet naar de zitting zou komen en niets te maken wil hebben met de zaak.

5. Internationaal Privaatrecht (IPR)

Omdat de minderjarige in het buitenland verblijft en de ouders en de minderjarige in de meeste gevallen (naast de Nederlandse nationaliteit) een buitenlandse nationaliteit hebben, hebben de achterlatings- en huwelijksdwangzaken internationale aspecten. Indien de RvdK een voorlopige voogdijmaatregel wil verzoeken, zal aan de hand van het IPR naar de volgende drie vragen gekeken worden:

- 1) Is de Nederlandse rechter bevoegd?
- 2) Welk recht is van toepassing?
- 3) Welk recht is van toepassing op gezag en afstamming?

5.1 Bevoegdheid Nederlandse rechter

Allereerst moet worden aangetoond dat de Nederlandse rechter bevoegd is om een kindbeschermingsmaatregel

uit te spreken. Om de bevoegdheid te kunnen beoordelen zijn drie bronnen van belang:

1. de Verordening Brussel II-bis (Brussel II-bis);³⁸
2. het Haags Kinderbeschermingsverdrag 1996 (HKBV 1996) en/of het Haags Kinderbeschermingsverdrag 1961 (HKBV 1961);
3. de commune bevoegdheidsregels van het Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering (Rv).

5.1.1 Verordening Brussel II-bis

Vragen inzake de ouderlijke verantwoordelijkheid vallen binnen het materieel toepassingsgebied van de Verordening Brussel II-bis, zoals omschreven in artikel 1, eerste lid, aanhef en onder b van die verordening. De artikelen 8 tot en met 15 Brussel II-bis bevatten regels voor de vaststelling van de bevoegdheden van gerechten van een lidstaat op het gebied van ouderlijke verantwoordelijkheid. Op grond van artikel 8, eerste lid Brussel II-bis zijn, onder voorbehoud van het bepaalde in de artikelen 9, 10 en 12 van die verordening, ter zake van de ouderlijke verantwoordelijkheid bevoegd de gerechten van de lidstaat op het grondgebied waarvan het kind zijn gewone verblijfplaats heeft op het tijdstip dat de zaak bij het gerecht aanhangig wordt gemaakt (artikel 16). In de meeste zaken is het land waar de minderjarige is achtergelaten en/of uitgehuwelijkt geen EU-lidstaat en dus niet aangesloten bij Brussel II-bis (het gaat met name om landen uit Noord- en West-Afrika en het Midden-Oosten, zoals Somalië, Guinee, Ghana en Irak). De Nederlandse rechter is daardoor enkel op grond van Brussel II-bis bevoegd, indien vastgesteld is dat de gewone verblijfplaats van de minderjarige in Nederland is. De Verordening Brussel II-bis bevat geen definitie van het begrip 'gewone verblijfplaats'. Volgens bestendige jurisprudentie van het Hof van Justitie³⁹ is de 'gewone verblijfplaats' van een minderjarige de plaats die een zekere integratie van het kind in een sociale en familiale omgeving tot uitdrukking brengt. Die plaats moet worden bepaald aan de hand van alle feiten en omstandigheden van het concrete geval. Daartoe moet onder meer rekening worden gehouden met de duur, de regelmatigheid, de omstandigheden en de redenen van het verblijf op het grondgebied van een lidstaat en van de verhuizing van het gezin naar die staat, de nationaliteit van het kind, de plaats waar en de omstandigheden waaronder het naar school gaat, de talenkennis en de familiale en sociale banden van het kind

³⁷ Rb. Oost-Brabant 12 augustus 2019, ECLI:NL:RBOBR:2019:4826.

³⁸ Brussel II-bis wordt herzien in Verordening (EU) 2019/1111. Deze werd op 2 juli 2019 gepubliceerd in *PbEU* L178/1. De verordening treedt in werking op 1 augustus 2022, met uitzondering van artikelen 92, 93 en 103 die van toepassing zijn met ingang van 22 juli 2019.

³⁹ *OL t. PQ* (8 juni 2017, C 111/17) en *UD t. XB* (17 oktober 2018, C-393/18).

in die staat.⁴⁰ In achterlatingszaken kan worden aangevoerd dat de gewone verblijfplaats van de minderjarige niet is gewijzigd, omdat het centrum van zijn belangen en bestaan, maatschappelijk en familiaal, in Nederland is. De minderjarige woont in de meeste gevallen al heel lang in Nederland, is daar soms zelf geboren, en heeft daar zijn gezin, school, vrienden, sport etc. De minderjarige praat goed Nederlands en is geïntegreerd in de Nederlandse samenleving.⁴¹

5.1.2 HKBV 1996

De bevoegdheid van de Nederlandse rechter kan ook worden ontleend aan het HKBV 1996 en/of het HKBV 1961. Deze verdragen zijn op grond van de hoofdregel (formeel) van toepassing als het kind zijn gewone verblijfplaats heeft in een staat die bij het verdrag is aangesloten. Hier geldt ook dat de meeste landen waar de minderjarigen worden achtergelaten, niet zijn aangesloten bij het verdrag.⁴²

5.1.3 Artikel 5 Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering: verbondenheid met de rechtssfeer van Nederland

Indien Brussel II-bis en het Haags Kinderbeschermingsverdrag 1996 (1961) geen toepassing vinden omdat de gewone verblijfplaats is vastgesteld in het land waar de minderjarige is achtergebleven, welke niet is aangesloten bij deze verdragen, dan kan beroep gedaan worden op artikel 5 Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). Artikel 5 Rv regelt uitputtend de commune rechtsmacht van de Nederlandse rechter in zelfstandige zaken met betrekking tot ouderlijke verantwoordelijkheid. Uitgangspunt van dit artikel is dat de rechter in de gewone verblijfplaats van het kind bij uitstek in staat is omtrent de belangen van het kind te oordelen. Ingevolge artikel 5 Rv heeft de Nederlandse rechter in zaken betreffende ouderlijke verantwoordelijkheid dan ook geen rechtsmacht indien het kind zijn gewone verblijfplaats niet in Nederland heeft. Dit beginsel lijdt evenwel uitzondering

in het geval de Nederlandse rechter zich in een uitzonderlijk geval, wegens de verbondenheid van de zaak met de rechtssfeer van Nederland, in staat acht – als een forum conveniens – het belang van het kind naar behoren te beoordelen. De verbondenheid wordt vastgesteld op basis van feiten. Onder andere dat de minderjarige vaak al zijn gehele leven in Nederland heeft gewoond, de Nederlandse nationaliteit of verblijfsvergunning bezit, Nederlands spreekt, hier naar school gaat, sociale contacten heeft opgebouwd en de rest van het gezin nog in Nederland woont. Verder is van belang dat het niet de wens was van de minderjarige om van gewone verblijfplaats te wisselen. In principe gelden dus dezelfde argumenten als bij het vaststellen van de gewone verblijfplaats, alleen is verbondenheid een minder vergaand begrip. Van verbondenheid zal in achterlatingszaken bijna altijd sprake zijn. In de eerder genoemde uitspraak van Rechtbank Oost-Brabant⁴³ oordeelde de rechter dat er sprake was van deze uitzondering, waardoor hij zich bevoegd achtte, onder andere omdat de kinderen en de vader de Nederlandse nationaliteit hebben en gedurende lange tijd in een belangrijke levensfase voor wat betreft hun ontwikkeling in Nederland hebben gewoond. In die periode zijn zij hier naar school gegaan en hebben zij sociale contacten opgebouwd en onderhouden. Zij spreken, ook na een verblijf van 3,5 jaar in Somalië, uitstekend Nederlands en begrijpen en hanteren, zo is de kinderrechter in de gesprekken met de kinderen gebleken, ook Nederlandse uitdrukkingen. Verder is het zo dat de oudere broer van de kinderen, hun halfbroertjes en halfzusjes en hun stiefmoeder, bij wie zij destijds een aantal jaar in Nederland hebben gewoond, allemaal in Nederland wonen. Verder is van belang dat de kinderen tegen hun wil en onder het mom van een korte vakantie naar Somalië zijn meegenomen en daar vervolgens zijn achtergelaten, terwijl zij meermaals aan vader hebben laten weten dat zij terug wilden naar Nederland. Ook is het zo dat de vader van de kinderen al vanaf 2008 onafgebroken in Nederland woont.

In deze zaak is mijn inziens zelfs aan te voeren dat de gewone verblijfplaats van de minderjarige in Nederland is gebleven, aangezien het centrum van zijn belangen en bestaan, maatschappelijk en familiaal, in Nederland is. Dit is door de rechtbank niet onderbouwd.

5.2 Toepasselijk recht

Nadat is vastgesteld dat de Nederlandse rechter bevoegd is, moet worden beoordeeld welk recht de Nederlandse rechter moet toepassen. Daarvoor is het HKBV 1996 van toepassing. Ingevolge het bepaalde in artikel 15 KHBV 1996 past de bevoegde rechter zijn interne recht toe. De Nederlandse rechter zal derhalve Nederlands recht toepassen.

5.3 Gezag en inhoudelijke beoordeling

Om een gezagsbeslissing (voorlopigegevoegdijmaatregel) te kunnen nemen is vervolgens de vraag of (beide) ouders met het gezag zijn belast. Dit wordt vastgesteld aan

40 Voor de verplaatsing van de gewone verblijfplaats naar de lidstaat van ontvangst geldt vooral de wens van betrokkene om daar het permanente of gewone centrum van zijn belangen te vestigen, met de bedoeling daaraan een vast karakter te verlenen. De duur van het verblijf kan bij de beoordeling van de bestendigheid van de verblijfplaats dus slechts een aanwijzing vormen. Bovendien kan de leeftijd van het kind van bijzonder belang zijn. Doorgaans is de omgeving van een jong kind in wezen een familiale omgeving. Voor deze omgeving is of zijn bepalend de persoon of personen bij wie het kind woont, die daadwerkelijk gezag over hem uitoefenen en voor hem zorgen. Daarbij kunnen criteria zoals de redenen voor de verhuizing van de ouders, hun talenkennis en hun geografische en familiale wortels relevant zijn. Hof Amsterdam 31 maart 2020, ECLI:NL:GHAMS:2020:984.

41 Er zijn uitzonderingen op artikel 8 Brussel II-bis, waaronder bijvoorbeeld artikel 12, derde lid Brussel II-bis, maar hier is bijna nooit sprake van. Artikel 12, derde lid Brussel II-bis bepaalt dat de rechten van een lidstaat voor zaken betreffende ouderlijke verantwoordelijkheid bevoegd zijn, zelfs indien het kind niet zijn gewone verblijfplaats in die lidstaat heeft, indien het kind een nauwe band met de lidstaat in kwestie heeft, in het bijzonder omdat een van de personen die de ouderlijke verantwoordelijkheid draagt zijn gewone verblijfplaats in die lidstaat heeft en voorts de bevoegdheid in het belang is van het kind. Betrokken partijen dienen ondubbelzinnig de bevoegdheid van de rechtbank te erkennen. Ouders zijn vaak partij en hun ondubbelzinnige instemming zal ontbreken.

42 Er zijn uitzonderingen op de hoofdregel die maken dat de Nederlandse rechter toch bevoegd zou zijn, waaronder de artikelen 6 (asielzoekers en kinderen waarbij de gewone verblijfplaats niet kan worden vastgesteld), 11 en 12 HKBV 1996 (spoedeisende en voorlopige maatregelen voor kinderen die zich op het grondgebied van de betreffende lidstaat bevinden). Maar van deze uitzonderingen zal bijna nooit sprake zijn.

43 Rb. Oost-Brabant 12 augustus 2019, ECLI:NL:RBOBR:2019:4826.

de hand van de artikelen 15 tot en met 18 HKVB 1996 of HKBV 1961. Brussel II-bis en de Nederlandse wet bevatten geen bepalingen die aangeven welk recht van toepassing is op het verkrijgen van gezag. Uit artikel 16, eerste lid HKVB 1996 volgt dat het van rechtswege ontstaan of tenietgaan van ouderlijke verantwoordelijkheid, zonder tussenkomst van een rechterlijke of administratieve autoriteit, wordt beheerst door het recht van de staat van de gewone verblijfplaats van de kinderen. Meestal is dit Nederland. Belangrijk daarbij is ook het derde lid welke bepaalt dat verandering van gewone verblijfplaats van het kind geen gevolgen heeft voor het ouderlijk gezag en het vierde lid, dat bij verplaatsing van de gewone verblijfplaats van de minderjarige het van rechtswege ontstaan van ouderlijke verantwoordelijkheid van een persoon die deze verantwoordelijkheid niet reeds heeft, beheerst wordt door het recht van de Staat van de nieuwe gewone verblijfplaats. Het derde en vierde lid kunnen leiden tot cumulatie van gezagsdragers. Indien de minderjarige vóór 1 mei 2011 is geboren, dan geldt niet het HKVB 1996, maar het HKBV 1961, omdat het HKVB 1996 op 1 mei 2011 in werking is getreden voor Nederland. Het HKBV 1961 is echter alleen van toepassing op minderjarigen die hun gewone verblijfplaats in een Verdragsluitende lidstaat hebben (artikel 13), aangenomen op het moment van geboorte.⁴⁴ In de meeste gevallen is de minderjarige geboren in het land waar het is achtergelaten en/of uitgehuwelijkt, welke niet is aangesloten bij het HKVB 1961.⁴⁵ Mocht HKVB 1961 van toepassing zijn dan is artikel 3 HKVB 1961 van belang. Uit artikel 3 HKVB 1961 volgt dat een gezagsverhouding die van rechtswege voortvloeit uit de interne wet van de Staat waarvan de minderjarigen onderdaan zijn in alle Verdragsstaten wordt erkend. Het peilmoment voor het bepalen van het gezag is het moment van geboorte. Indien de minderjarige in het land van herkomst is geboren, dan zal het recht van dat land van toepassing zijn. Voor het bepalen van gezag is van belang of ouders gehuwd zijn en of dit rechtsgeldig is. Het ouderlijk gezag in het islamitische recht is niet zonder meer gelijk te stellen aan het gezag naar Nederlands recht. Denk bijvoorbeeld aan het Somalisch recht. Op grond van het Somalische recht is de vader belast met de wettelijke vertegenwoordiging ('wilaya') van zijn minderjarige kind en zijn vermogen. De moeder heeft, totdat het kind een bepaalde leeftijd heeft bereikt, de feitelijke (dagelijkse) zorg ('hadana') over de kinderen. Uit rechtspraak en literatuur is geen volledige eenduidigheid te vinden over wat dit verzorgingsrecht precies inhoudt en of dit gelijk te stellen is aan gezag in de zin van het Nederlandse recht. Meestal wordt ervan uitgegaan dat beide ouders (een vorm van) gezag hebben.

44 Zie ook artikel 30, derde lid Uitvoeringswet internationale kindbescherming, welke bepaalt dat de inwerkingtreding van het HKVB 1996 de ouderlijke verantwoordelijkheid die voordien – vóór 1 mei 2011 – van rechtswege aan een persoon is toegekomen, onverlet laat.

45 <https://wetten.overheid.nl/BWVB0002011/1971-09-18/0/informatie>. Turkije, een land waar ook kinderen worden achtergelaten, is wel aangesloten.

Het vaststellen van de afstamming is soms ook nodig. Daarbij zijn in het kader van het vaststellen van toepasselijke recht de artikelen 10:92 tot en met 10:99 BW van toepassing.

Het is lastig om een volledig overzicht van het interne recht rondom gezag en afstamming van alle landen te verkrijgen.⁴⁶ Veel informatie is te vinden op <https://www.vindburgerzaken.nl> en ambtsberichten⁴⁷ en bij de IND.⁴⁸

6. Actieplan Schadelijke praktijken

In de afgelopen jaren is door de overheid veel gedaan om schadelijke praktijken zoals huwelijksdwang en achterlating aan te pakken en slachtoffers eerder te signaleren en beter te helpen. Onlangs zijn de ministers Dekker (Rechtsbescherming) en De Jonge (Volksgezondheid, Welzijn en Sport) met een wetsvoorstel gekomen waardoor een in het buitenland gesloten kindhuwelijk niet meer in Nederland wordt erkend, dus ook niet als de betrokkenen inmiddels meerderjarig zijn. Dit wetsvoorstel is onderdeel van het actieplan Schadelijke praktijken.⁴⁹ Dit actieplan is ontstaan omdat meer behoefte is aan gebundelde expertise en betere voorlichting en informatie, en bestaat uit een serie maatregelen om schadelijke praktijken eerder en beter in beeld te krijgen, te stoppen en duurzaam op te lossen.⁵⁰ Het plan is een uitwerking van het programma 'Geweld hoort nergens thuis' en omvat onder andere een voorlichtingscampagne gericht op de risicogroepen, en één landelijk expertisecentrum voor (potentiële) slachtoffers, zodat het voor hen duidelijk is waar zij terecht kunnen met vragen of voor hulp. Het LKHA investeert in het geven van online trainingen over achterlating en huwelijksdwang en werkt daarin ook samen met Fier en Veilig Thuis onder andere door het publiceren van video's van waargebeurde verhalen van jongeren die niet zelf hun partner kunnen kiezen.⁵¹ Daarnaast willen de ministers de signalering door professionals op vliegvelden versterken om potentiële slachtoffers te beschermen.

Voor huwelijksdwang en achterlating worden aanvullende maatregelen getroffen:

46 De Universiteit Maastricht gaat in opdracht van het LKHA een onderzoek uitvoeren naar de Marokkaanse en Turkse wet- en regelgeving en de werking van rechtsnormen in de praktijk, die van invloed zijn op de voorbereiding van de terugkeer naar Nederland van slachtoffers van achterlating en huwelijksdwang.

47 Een ambtsbericht wordt opgesteld door het Ministerie van Buitenlandse Zaken voor de beoordeling van asiolverzoeken van personen die afkomstig zijn uit het betreffende land en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen asielzoekers uit dat land; <https://www.rijksoverheid.nl/documenten>.

48 Bij de IND is een Team Onderzoek en Expertise Land en Taal (Toelt) actief. De RvdK kan specifieke informatie opvragen bij de IND over landen en bevolkingsgroepen; <https://ind.nl/over-ind/achtergrondthemas/Paginas/Taalanalyse.aspx>.

49 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z03305&did=2020D06942. De uitvoering van het actieprogramma heeft vertraging opgelopen door corona.

50 *Kamerstukken II* 2019/20, 28345, 228 en 234 inzake de Aanpak huiselijk geweld en schadelijke praktijken en *Kamerstukken II* 2019/20, 31015, 228 inzake Kindermishandeling.

51 <https://huwelijksdwangenachterlating.nl/hulporganisaties-zoek-op-tijd-hulp-bij-huwelijksdwang>.

1. Er zijn afspraken gemaakt over aanvullende financiering in 2020 en 2021 ten behoeve van het versterken van het LKHA en de inrichting van een structureel noodfonds voor aanvullende hulp en ondersteuning aan slachtoffers in het buitenland.
2. Bij de inburgering wordt expliciet aandacht besteed aan het thema 'zelfbeschikking', zodat fenomenen als huwelijksdwang, huwelijkse gevangenschap, achterlating, kindhuwelijken en verborgen vrouwen minder vaak voorkomen. Dit maakt onderdeel uit van de inburgeringsprocedure.
3. Om ongewenste huwelijken in Nederland zoveel mogelijk te weren, worden ambtenaren van de burgerlijke stand getraind in het eerder en beter herkennen van huwelijksdwang, kindhuwelijken, polygame huwelijken.
4. Voor herstel is goede hulpverlening bij terugkeer in Nederland nodig. Onderzocht wordt op welke manier dit het best kan worden georganiseerd.

7. Tot slot

Geconcludeerd kan worden dat de Nederlandse overheid (juridische) middelen heeft om de minderjarigen te beschermen en te helpen indien zij slachtoffer zijn geworden van huwelijksdwang en achterlating. De RvdK komt op voor elke minderjarige van wie de ontwikkeling in gevaar komt. Ook als deze minderjarige in het buitenland verblijft, mits deze legaal verblijf heeft in Nederland. Toepassing van internationaal privaatrecht is noodzakelijk om een voorlopige voogdijmaatregel door de RvdK te kunnen verzoeken. Met name de samenwerking van de ketenpartners Veilig Thuis en LKHA, BZ, ambassades, RvdK en de GI maken het mogelijk om een minderjarige te repatriëren, al is de uitvoering een complex proces. Elke zaak behoeft maatwerk. Daarnaast zijn preventieve maatregelen nodig om huwelijksdwang en achterlating te voorkomen, zoals voorlichting aan professionals om proactief signalen te herkennen. Scholen bijvoorbeeld hebben een belangrijke rol in die signaalfunctie. De overheid treft deze maatregelen met het actieplan Schadelijke praktijken.